

УДК 343.98:159.98

Тамакова Тетяна,

завідувачка лабораторії психологічних досліджень
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України,
м. Київ, Україна
ORCID 0000-0002-8495-2484
e-mail: tamakovatatiana@gmail.com

Невах Євгенія

судовий експерт лабораторії психологічних досліджень
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України,
м. Київ, Україна
ORCID 0009-0001-9807-9348
e-mail: janegal093@gmail.com

Шиловська Олена

кандидат психологічних наук,
провідний науковий співробітник лабораторії психологічних
досліджень Київського науково-дослідного інституту судових
експертиз Міністерства юстиції України,
м. Київ, Україна
ORCID 0000-0002-7256-9365
e-mail: elenashilovska@gmail.com

**ВІД МЕТОДОЛОГІЇ ДО ПРАКТИКИ: ПРОБЛЕМИ
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ПІД
ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА**

У Законі України «Про судову експертизу» (ст. 10) вказано, що «Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-

кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності». На практиці це означає, що громадяни України, маючи диплом магістра зі спеціальності «Психологія», можуть обіймати посаду судового експерта. Риторичним залишається питання кількості та якості професійних знань, здобутих за 2 роки магістратури.

Наведемо перелік переваг спеціаліста з повною вищою психологічною освітою та досвідом психологічної роботи, який обіймає посаду судового експерта та проводить судові експертизи, зокрема з використанням поліграфа:

- розуміє базові поняття психологічної науки та орієнтується в них;

- володіє знаннями стосовно психічних процесів, станів та властивостей особистості, що буде допоміжним при складанні тестів для проведення поліграфологічного дослідження;

- володіє знаннями стосовно психодіагностичних методик, доречно їх застосовує та вміє інтерпретувати;

- застосовує отримані емпіричні дані на етапі підготовки до проведення поліграфологічного тестування;

- має стійкість щодо стороннього впливу: володіє алгоритмами дій у межах своїх компетенцій та дотримується їх, що не призводить до їх порушення;

- володіє навичками комплексного аналізу даних, зокрема вміє аналізувати результати поліграфологічного дослідження разом із психологічними особливостями підекспертної особи;

- здатний до самоаналізу, до сприйняття критики, тобто вміє оцінювати отримані результати дослідження з погляду їх достатності для формування висновку (мова йде про достатню кількість проведених психодіагностичних методик, кількість пред'явлених тестів в опитувальнику для вирішення експертних завдань із використанням поліграфа).

Освоєння знань, умінь і навичок під час підвищення кваліфікації за програмою «Психофізіологічні методи дослідження та експертизи з використанням поліграфа» передбачає, що у судового експерта-психолога вже є достатньо професійних знань, особливо тих, які стосуються розуміння методологічних підходів.

Важливість базової психологічної освіти, досвіду наукової, дослідницької роботи, а також обрання поліграфологічної «школи» важко переоцінити. Яким чином судовий експерт-психолог має проводити унікальні дослідження з використанням поліграфа, якщо він не має фундаментальних знань? Методологічні підходи визначають загальну логіку експертного дослідження, забезпечують загальну концепцію та принципи.

До прикладу, методологічний підхід у психології, відповідно до концепції С. Л. Рубінштейна, можна розглядати як систему принципів і способів наукового пізнання психічних явищ, що визначає загальну спрямованість їх дослідження та ґрунтується на принципі єдності свідомості й діяльності. Згідно з цим принципом, психіка та свідомість особи не лише проявляються, а й формуються в діяльності, що зумовлює необхідність дослідження психічних явищ у взаємозв'язку з діяльністю суб'єкта (Рубінштейн С. Л., 1934). Застосування фундаментальних знань психологічної науки (системи теоретико-методологічних принципів, положень і способів організації наукового пізнання) дозволить судовому експерту-психологу визначити загальну спрямованість дослідження психічних явищ, методів та інтерпретацію отриманих результатів.

Ґрунтуючись на засвоєних методологічних підходах, судовий експерт-психолог може використовувати різні методичні підходи, методики та керуватися рекомендаціями. Наразі судовий експерт-психолог має володіти методикою проведення судових психологічних експертиз із використанням поліграфа, освоїти і користуватися Стандартом («ДСТУ 9266:2023. Судова психологічна експертиза. Використання поліграфа. Загальні вимоги» [чинний від 01.05.2024]), досконало і майстерно володіти

спеціальними методиками і методами проведення поліграфологічних досліджень.

Вирішення складних експертних завдань у кожному окремому випадку (унікальному дослідженні) передбачає наявність фундаментальних знань, розуміння методологічних та методичних підходів.

Варто зауважити, що специфіка роботи судового експерта-психолога, поліграфолога вимагає від спеціаліста постійного підвищення своєї кваліфікації. Означена вимога зумовлена, зокрема, появою численних злочинів в умовах війни. Без сумніву, спеціалісти високого рівня професійної кваліфікації потрібні нашому українському суспільству.